

ЯВИЩЕ ОМОНІМІЇ У КИТАЙСЬКІЙ ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті досліджуються терміни-омоніми юридичної термінології сучасної китайської мови, висвітлено їхні структурно-семантичні та функціональні особливості.

Ключові слова: омоніми, омографи, омофони, термін-омонім, словосполучення, юридична термінологія, китайська мова.

В статье исследуются термины-омонимы юридической терминологии современного китайского языка, освещены их структурно-семантические и функциональные особенности.

Ключевые слова: омонимы, омографы, омофоны, термин-омоним, словосочетание, юридическая терминология, китайский язык.

The term-homonyms in the legal terminology of modern Chinese, their structural-semantic peculiarity and functional features are analyzed.

Keywords: homonym, homograph, homophone, homonym-term, phrase, legal terminology, Chinese language.

Об'єктом нашого дослідження є юридичні терміни-омоніми сучасної китайської мови, предметом – їхні структурно-семантичні та функціональні особливості. Джерельною базою – китайсько-російський юридичний словник на 16 тисяч термінів та словосполучень [Ахметшин, Ли Дэпин 2005], а також відповідні нормативно-правові акти.

Оскільки омонімія є небажаною для будь-якої термінологічної системи, це явище малопоширене також і в юридичній термінології. Зважаючи на це, дослідження було проведене із залученням омонімічних відповідників із будь-яких лексико-семантичних підсистем, не лише термінологічних. До уваги бралися усі види омонімії включно з омофонами, омографами і омоформами [Семенас 2007, 197–198; Яйцева 1998, 345].

Для європейських мов суттєвою проблемою є розмежування омонімії і полісемії [Маслов 1987, 107]. При вивченні китайської мови вона менш актуальна, оскільки більшість омонімів тут може бути зарахована до омофонів – відмінних у написанні ієрогліфів, які мають різну етимологію.

Деякі дослідники сприймають конверсію як різновид омонімії [Реформаторський 1996, 50], інші вважають, що оскільки в такому випадку лексичні одиниці семантично схожі і пов'язані між собою – омонімія тут відсутня [Яйцева 1998, 235].

Серед джерел омонімії у китайській мові виокремлюють: 1) історичні фонетичні процеси; 2) розпад полісемії; 3) іноземні запозичення; 4) словотвір; 5) скорочення слів [Семенас 2007, 200].

Оскільки у китайській мові склади мають також і тон, існують різні думки щодо того, чи вважати омонімами слова з однаковим фонетичним складом, але різними тонами. Ми дотримуємося думки, що такі слова теж можна зараховувати до омофонів, адже через велике розмаїття діалектів на території Китаю не всі носії мови однаково правильно тонують склади і не всі мають ідеальний слух, щоб точно розрізнити тон, що може викликати непорозуміння під час спілкування.

Серед шляхів уникнення омонімії виділяють: перехід односкладових слів у двоскладові або синонімічну заміну. У більшості випадків омоніми відрізняють завдяки контексту [黄伯荣 1983, 251; Семенас 2007, 206].

У китайській мові прикладів класичної омонімії, коли слова однаково пишуться і звучать, надзвичайно мало, в основному поширені омофони переважно серед односкладових та двоскладових слів, рідко – трискладових. Тому пошук варто проводити саме серед цієї групи юридичних термінів китайської мови. Із попередніх наших досліджень ми виявили, що односкладових термінів у китайсько-російському юридичному словнику на 16 тисяч термінів та словосполучень [Ахметшин, Ли Дэпин 2005] лише 105 одиниць, двоскладових – 3821 одиниця.

Серед односкладових термінів у вищезазначеному словнику ми виявили невелику групу односкладових слів, які можна зарахувати до омофонів: 词cí 1) термін; вираження; слово; 2) заява; твердження; виклад; формулювання; мова – 刺cì завдати удару колючою зброєю; 当dàng ручна застава; ломбардна застава; закладена річ – 党dǎng партія; 典diǎn правило; стандарт; норма; норматив; закон – 电diàn 1) електрика; 2) телеграма; каблограма; 国guó країна, держава – 过guò недбалість; помилка; 合hé 1) комбінувати; сполучити; поєднувати; приєднувати; 2) відповідати – 核hé атомне ядро; ядерний; 会huì 1) конференція; нарада; збори; засідання; 2) асоціація; суспільство; союз; об'єднання – 贿huì хабар; підкуп; 货huò товар; вантаж – 祸huò лихо; нещастя; аварія; катастрофа; 理lǐ 1) причина; підстава; мотив;

2) правда; істина; 3) природнича наука – 利 lì 1) вигода; користь; прибуток; дохід; 2) відсоток; 死 sǐ 1) смерть; 2) страта – 嗣 sì спадкоємець; спадкоємець; успадковувати; 险 xiǎn ризик – 县 xiàn повіт; префектура (Японія); 乡 xiāng район округу, області; волость – 项 xiàng 1) підпункт; 2) сума (про гроші).

Серед двоскладових термінів на базі словника було зафіксовано приблизно 300 слів, які можна об'єднати у такі групи омофонів: 保户 bǎohù застрахована особа – 保护 bǎohù захищати; 报仇 bàochóu помста – 报酬 bàochou винагорода; 报导 bàodǎo повідомлення – 报道 bàodào повідомлення; 编造 biānzào підробляти – 变造 biànzào змінювати; 编制 biānzhì створення – 贬值 biǎnzhí девальвація; 财务 cáiwù фінанси – 财物 cáiwù майно; 参与 cānyù участь – 参预 cānyù участь; 仓单 cāngdān розписка – 舱单 cāngdān декларація про вантаж; 掺假 chānjiǎ фальсифікувати – 搀假 chānjiǎ фальсифікувати; 承办 chéngbàn брати на себе – 惩办 chéngbàn покарання; 承包 chéngbāo піднятися на – 承保 chéngbǎo брати на себе гарантії; 初级 chūjí первинний – 出籍 chūjí експатріація – 除籍 chújí денатуралізація; 处置 chǔzhì 1) карати; 2) відчужувати (про майно) – 处治 chǔzhì карати; 底价 dǐjià нижча ціна – 递价 dìjià ціна покупця; 地址 dìzhǐ адреса – 帝制 dìzhì монархія; 典型 diǎnxíng типовий – 电刑 diànxíng страта на електричному стільці; 敌意 díyì ворожість – 第一 dì-yī перший; 负责 fùzé відповідати за – 附则 fùzé доповнення; 法医 fǎyī коронер – 法益 fǎyì законні відсотки; 法院 fǎyuàn суд – 法源 fǎyuán джерело права; 法制 fǎzhì правова система – 法治 fǎzhì правова норма; 反映 fǎnyìng відображати – 反应 fǎnyìng реакція; 分包 fēnbāo субпідряд – 分保 fēnbǎo вторинна страховка; 分局 fēnjú філіал – 分居 fēnjū окреме проживання; 副本 fùběn копія – 复本 fùběn дублікат; 负责 fùzé відповідати за – 附则 fùzé доповнення; 改变 gǎibiàn зміна – 改编 gǎibiān виправлення; 工会 gōnghuì профспілка – 公会 gōnghuì гільдія; 工伤 gōngshāng виробнича травма – 工商 gōngshāng господарська діяльність; 公正 gōngzhèng справедливість – 公证 gōngzhèng нотаріальне свідоцтво; 股份 gǔfèn акція – 股分 gǔfèn частка, пай; 雇用 gùyòng робота за наймом – 雇佣 gùyōng наймати; 国会 guóhuì парламент – 国徽 guóhuī герб; 国际 guójí міжнародний – 国籍 guójí громадянство; 过境 guòjìng транзит – 国境 guójìng територія країни; 国旗 guóqí прапор – 过期 guòqī просрочка; 汇兑 huìduì грошовий переказ – 回兑 huìduì зворотний переказ векселя; 会费 huìfèi членський внесок – 汇费 huìfèi плата за переказ; 计委

jìwěi планова комісія – 紀委 jìwěi комісія з перевірки дисципліни; 妓女 jìnǚ повія – 繼女 jìnǚ пасербиця; 即時 jíshí невідкладний – 繼室 jìshì друга дружина; 假釋 jiǎshì умовне звільнення – 假誓 jiǎshì фальшива присяга; 检查 jiǎnchá перевірка – 檢察 jiǎnchá розслідування – 監察 jiānchá контроль; 交付 jiāofù відправляти – 繳付 jiāofù платити; 交貨 jiāohuò поставляти – 繳獲 jiāohuò захоплення; 繳納 jiāonà вручати – 交納 jiāonà заплатити; 接收 jiēshōu отримувати – 接受 jiēshòu визнати; 揭露 jiēlù розкривати – 节录 jié lù меморандум; 解约 jiěyuē розірвати контракт – 界约 jièyuē договір про кордон – 借约 jièyuē рахунок до оплати; 经济 jīngjì економіка – 经纪 jīngjì посередництво; 军事 jūnshì військовий – 军使 jūnshǐ прапорonosець – 均势 jūnshì баланс; 开始 kāishǐ починати – 开释 kāishǐ виправдати; 卖商 mǎishāng продавець – 买商 mǎishāng покупець; 卖主 mǎizhǔ продавець – 买主 mǎizhǔ покупець; 内政 nèizhèng внутрішні справи – 内争 nèizhēng громадянська війна; 期满 qīmǎn закінчення строку дії – 欺瞒 qīmán приховування з метою обману; 欠条 qiàntiáo боргова розписка – 签条 qiāntiáo бірка; 全险 quánxiǎn повне страхування – 权限 quánxiàn компетенція; 权力 quánlì влада – 权利 quánlì право; 认证 rènzhèng свідоцтво – 人证 réngzhèng покази свідків; 上士 shàngshì старший сержант – 上市 shàngshì котирування; 审级 shěnjí інстанція – 审计 shěnjí аудит; 生育 shēngyù народження – 剩余 shèngyú; 实践 shíjiàn практика – 时间 shíjiān час – 尸检 shījǐǎn автопсія – 事件 shìjiàn випадок; 尸体 shītǐ труп – 实体 shí tǐ речовина; 失事 shīshì катастрофа – 失实 shīshí неточний – 实施 shíshí проводити – 事实 shíshí факт; 失物 shīwù загублене майно – 事物 shìwù річ; 失效 shíxiào стати недійсним – 时效 shíxiào позовна давність; 适销 shìxiāo придатний для продажу – 试销 shìxiāo продаж зі збереженням права покупця відмовитися від товару; 事业 shìyè справа – 失业 shīyè безробіття; 失职 shīzhí невиконання – 实质 shízhí суть; 世界 shìjiè світ – 使节 shǐjié посланець; 使用 shǐyòng користування – 实用 shíyòng практичність – 适用 shìyòng застосування – 试用 shìyòng випробування; 市价 shìjià ринкова ціна – 时价 shíjià існуюча ціна; 试验 shìyàn випробування – 誓言 shìyán присяга; 受贿 shòuhuì взятка – 收回 shōuhuì віндикація; 收监 shōujiān саджати у в'язницю – 兽奸 shòujiān содомія; 收据 shōujù квитанція – 手据 shǒujù боргова розписка; 手机 shǒujī мобільний – 手迹 shǒujì почерк; 署名 shǔmíng підпис – 书名 shūmíng заголовок; 司法 sīfǎ юстиція – 私法 sīfǎ приватне право; 同谋 tóngmóu спільник – 通谋 tōngmóu таємна змова; 统一 tǒngyī об'єднання –

同意 tóngyì згода – 同一 tóngyī тотожність; 晚婚 wǎnhūn пізній шлюб – 完婚 wánhūn укладання шлюбу; 违反 wéifǎn порушення, протиріччя – 违犯 wéifǎn порушення; 未付 wèifù неоплачений – 委付 wěifù абандон; 诬告 wūgào сфабриковане обвинувачення – 误告 wùgào помилкове обвинувачення; 无辜 wúgū невинний – 无故 wúgù необґрунтований; 武力 wǔlì сила – 无理 wúlǐ зухвалість – 无理 wúlǐ неправомірний; 无权 wúquán неуповноважений – 物权 wùquán речове право; 物主 wùzhǔ власник – 无主 wúzhǔ незатребуваний; **刑事 xíngshì кримінальний – 形式 xíngshì форма – 形势 xíngshì ситуація – 行使 xíngshǐ здійснення**; 续占 xùzhàn залишатися у володінні після закінчення строку оренди – 续展 xùzhǎn пролонгація; 一审 yīshěn перша інстанція – 移审 yíshěn передача питань на розгляд; 一式 yīshì однаковість – 仪式 yíshì церемонія – 遗失 yíshī втрачати; 一致 yízhì ідентичність – 抑制 yìzhì обмеження – 意志 yìzhì воля; 遗书 yíshū заповіт (документ) – 遗述 yíshù заповіт; 遗体 yítǐ труп – 议题 yìtí предмет обговорення; 议案 yì'àn законопроект – 疑案 yí'àn підозра; 已付 yǐfù оплачуваний – 议付 yìfù передача; 议员 yìyuán законодавець – 议院 yìyuàn конгрес; 异议 yìyì заперечення – 意义 yìyì значення; 引文 yǐnwén цитата – 印文 yìnwén штамп; 用户 yònghù споживач – 拥护 yōnghù підтримка; 有益 yǒuyì корисний – 有意 yǒuyì навмисний; 预先 yùxiān достроково – 遇险 yùxiǎн непередбачений випадок; 原告 yuángào обвинувач – 原稿 yuángǎo рукопис; 援助 yuánzhù допомога – 原著 yuánzhù оригінал; 赠与 zèngyǔ дарування – 赠予 zèngyǔ дарування; 召回 zhàohuái відкликання – 照会 zhàohuái нота; 折衷 zhézhōng компроміс – 折中 zhézhōng компроміс; 侦查 zhēnchá розслідувати – 侦察 zhēnchá займатися шпигунством; 正当 zhèngdāng справедливий – 政党 zhèngdǎng політична партія; 证券 zhèngquàn акція – 政权 zhèngquán влада; 正式 zhèngshì офіційний – 证实 zhèngshí підтверджувати; 职权 zhíquán правочинність – 质权 zhìquán іпотека; 职务 zhíwù посада – 质物 zhìwù закладена річ; 指责 zhǐzé осудження – 职责 zhízé обов'язок; 质问 zhìwèn допит – 指纹 zhǐwén відбитки пальців; 指定 zhǐdìng призначати – 制定 zhìdìng формулювати – 制订 zhìdìng формулювати; 治理 zhìlǐ керівництво – 智力 zhìlǐ розум; 终止 zhōngzhǐ закінчення – 中止 zhōngzhǐ припинення; 主人 zhǔrén власник – 主任 zhǔrèn керівник; 住宅 zhùzhái житло – 主债 zhǔzhài головне зобов'язання; 主事 zhǔshì канцлер – 主使 zhǔshǐ підбурювати – 注释 zhùshì анотація; 资助 zīzhù матеріально підтримувати – 自主 zìzhǔ автономія – 自助 zìzhù самопомога; 组织

zǔzhǐ організація – 阻止 zǔzhǐ перешкода; 作证 zuòzhèng свідчити – 佐证 zuòzhèng свідчити – 左证 zuòzhèng свідчити; 作价 zuòjià оцінювати – 作假 zuòjià підробка.

Таким чином лише на основі китайсько-російського юридичного словника було знайдено 22 односкладових і 279 двоскладових терміни, які водять до складу омонімічних рядів, що є достатньою базою для подальших досліджень. Таким чином було доведено існування явища омонімії у межах юридичної терміносистеми.

У "Кримінальному кодексі КНР" (ККК) [中华人民共和国刑事法 2011] знаходимо яскравий приклад **омоформ**, одна з яких – іменник 负责人 fùzérèn відповідальна особа – і словосполучення 负责任 fùzérèn брати на себе відповідальність: 前款所列单位的主要负责人, 犯前款罪的, 从重处罚。

... .. ("Керівники перерахованих вище підприємств і організацій, що вчинили зазначені в частині першій цієї статті злочини, караються максимально суворим покаранням із передбачених цією статтею. (Стаття 361 ККК)")

国家机关工作人员严重不**负责任**, 造成珍贵文物损毁或者流失, 后果严重的, 处三年以下有期徒刑或者拘役。 (Стаття 419 ККК)

("Працівники державних органів, що **виявили** повну **безвідповідальність**, що призвела до псування або втрати культурних цінностей, при обтяжуючих обставинах – караються позбавленням волі на строк до 3 років або короткостроковим арештом").

Користуючись наведеним вище списком термінів-омонімів як підказкою, у "Кримінально-процесуальному кодексі КНР" (КПКК) [中华人民共和国刑事诉讼法 2009] знаходимо групу із трьох омофонів 刑事 xíngshì кримінальний – 行使 xíngshǐ здійснення – 形式 xíngshì форма:

对**刑事**案件的侦查、拘留、执行逮捕、预审, 由公安机关负责。

("За проведення по **кримінальних** справах попереднього розслідування, затримки, взяття під варту, проведення дізнання відповідають органи громадської безпеки. (Стаття 3 КПКК)").

人民法院依照法律规定独立**行使**审判权, 人民检察院依照法律规定独立**行使**检察权, 不受行政机关、社会团体和个人的干涉。 (Стаття 5 КПКК)

("Народний суд відповідно до закону незалежний у **здійсненні** правосуддя, народна прокуратура на підставі закону незалежно **здійснює** прокурорський нагляд, ніякі адміністративні органи,

громадські організації чи окремі особи не можуть втручатися в їхню діяльність").

(三) 不得以任何形式干扰证人作证 ; (Стаття 56 КПКК)

3) не перешкоджати будь-яким **чином** дачі свідками показів;

Приклад одночасного вживання **刑事xíngshì** кримінальний і **行使xíngshì** здійснення у "Кримінальному кодексі КНР" [中华人民共和国刑事法 2011]:

对于中华人民共和国缔结或者参加的国际条约所规定的罪行, 中华人民共和国在所承担条约义务的范围内**行使刑事管辖权**的, 适用本法。(Стаття 9 ККК)

("Щодо осіб, що вчинили злочини, стосовно яких Китайська Народна Республіка уклала міжнародні договори або приєдналася до них, у межах **здійснення карної** підсудності по цих договорах застосовується чинний Кодекс").

У "Цивільному кодексі КНР" [中华人民共和国民法通则 2011] знаходимо такі словосполучення: **刑事责任** – **кримінальна** відповідальність (Стаття 111 ЦКК); **合法形式** – **законна форма** (Стаття 57 ЦКК); **行使职权** – **здійснювати** повноваження, **виконувати** функції (Стаття 38 ЦКК); **行使请求权** – **виконати** вимоги (Стаття 139 ЦКК).

У законі КНР "Про компанії" [中华人民共和国公司法 2009] фіксуємо такі омофони **指定zhìdìng** призначати – **制定zhìdìng** формулювати – **制订zhìdìng** формулювати: 董事长、副董事长由国有资产监督管理机构从董事会成员中**指定** (Стаття 68 "Про компанії").

("Голова ради директорів і його заступники **призначаються** із числа членів ради директорів органом по керуванню державним майном").

... .. 逾期不成立清算组进行清算的, 债权人可以申请人民法院**指定**有关人员组成清算组进行清算。... .. Якщо термін утворення ліквідаційної комісії не дотриманий, то кредитори можуть звернутися в народний суд із клопотанням про **призначення** відповідних осіб у ліквідаційну комісію для проведення ліквідації. (Стаття 184 "Про компанії")

设立公司必须依法**制定公司章程**。("При створенні компанії необхідно відповідно до законодавства **розробити** устав компанії. (Стаття 11 "Про компанії")

(四) **制订**公司的年度财务预算方案、决算方案 ; (Стаття 47

"Про компанії")

4) ("**розробка** щорічного проекту фінансового плану компанії та проекту звіту про його виконання");

(四) 发起人**制订**公司章程, 采用募集方式设立的经创立大会通过;(Стаття 77)

4) ("статут компанії **розроблений** засновниками або затверджений на установчих зборах під час утворення шляхом відкритого залучення коштів");

У статтях 11 та 77 "Про компанії" бачимо приклад омофонів, які водночас утворюють синонімічні словосполучення **制定/制订**公司章程 – розробити устав компанії.

Ми навели лише деякі приклади омонімії у китайському юридичному дискурсі, які доводять існування цього явища в межах відповідної терміносистеми. Втім, у всіх випадках добре видно, що значення омофонів чітко обмежується контекстом і не призводить до виникнення непорозуміння. Уже на рівні словосполучень суб'єкти комунікації отримують достатньо інформації для визначення графічної оболонки омофонів, що дозволяє зрозуміти етимологію слова і суть висловлюваної думки. Таким чином, вважаємо, що при створенні багатомовних словників найбільшу увагу слід зосередити саме на фіксації різних словосполучень, які зокрема допомагають вирішенню проблеми виокремлення та розмежування омонімів під час акту усної комунікації.

Нам вдалося знайти лише невелику кількість термінів-омонімів на базі китайсько-російського юридичного словника – дещо більше 300 термінів, що становить приблизно 2% від загальної кількості лексики вищезгаданого словника. Можна констатувати, що явище омонімії хоча існує, але не є поширеним в юридичній термінології китайської мови.

1. *Ахметшин Н. Х., Ли Дэтин.* Китайско-русский юридический словарь. Право. Экономика. Финансы. – Москва. – 2005. 2. *Маслов Ю. С.* Введение в языкознание. Москва, 1987; 3. *Реформаторский А.А.* Введение в языковедение. – Москва. – 1996. 4. *Семенов А. Л.* Лексика китайского языка. – Москва. – 2007. 5. *Яйцева В. Н.* Языкознание. Большой энциклопедический словарь. Москва. – 1998. 6. *黄伯荣主编.* 现代汉语, 上册. 兰州: 甘肃人民出版社, 1983. 7. 中华人民共和国公司法。—北京, 中国法制出版社, 2009; 8. 中华人民共和国民法通则, 法制出版社, 2011. 9. 中华人民共和国刑法, 法律出版社, 2011. 10. 中华人民共和国刑事诉讼法, 法律出版社, 2009.